

A dialektológia számítógépes támogatása

Rövid hazai körkép

JUHÁSZ DEZSŐ

1. Bevezető gondolatok

A számítógépes technológia rohamos fejlődése jelentős változásokat hozott a természet- és társadalomtudományokban, de megváltoztatta az elméleti és empirikus diszciplínák, tudományterületek viszonyát, sőt a kutatómódszertanokat is. A dialektológia, a területi nyelvváltozatok tudománya korábban alapvetően az empirikus részdiszciplínák közé soroltatott, de például a modern nyelvföldrajz és a szociolingvisztikai módszerek által számos elméleti kérdéssel is szembesült. A nagy mennyiségű, hiteles élőnyelvi adat sokoldalú interpretálása felértékelte a nyelvjárást, ugyanakkor szinte rákényszerítette az új nyelvtechnológiai eszközöknek nemcsak az alkalmazására, hanem a fejlesztésére is. A tudományterület nagy lehetőségek előtt áll, de anyagi és tudománypolitikai támogatás nélkül fejlődése könnyen megtörhet, és leszakadhat a nemzetközi élmezőnytől. Előadásomban a teljesség igénye nélkül kísérlem meg bemutatni, hogy a magyar dialektológia milyen területeken és milyen szinteken veszi igénybe a számítógépes támogatást.

2. Hangzó és írott szövegtárak

A számítógépes nyelvtechnológia első szintje a leletmentés és archiválás. A leletmentés során korszerű adathordozókra mentjük a korábban rögzített élőnyelvi anyagokat: szavakat és szövegeket (esetleg filmfelvételeket). Már a fonográfos, viaszhengeres gyűjtések idején sikerült számos folklórszöveget rögzíteni, ezeknek a szakszerű digitalizálása néprajzi és zenetudományi kutatóhelyek feladata, amelyek gondoskodnak is a katalógizálásukról és — legalább részben — az online hozzáférésükről, hiszen a hanganyagok változó minősége ellenére több tudományterület hasznosíthatja őket. Később már elektronikus berendezésekkel vették fel a szövegeket, énekeket, majd bakelitlemezeire rögzítették, és lemezjátszóval játszották le. A technológia nehézkes és költséges volt, mégis maradtak értékes tudományos hagyatékaik. Ilyenek például Hegedüs Lajosnak a bakelitlemezekre fennmaradt népnyelvi gyűjtései az 1942 és 1962 közötti időszakból, amelyeket a közelmúltban a Nyelvtudományi Intézetben digitalizáltak (lásd pl. HORVÁTH 2007, GÓSY–HORVÁTH–NIKLÉCZY 2011). A 60-as évektől a szalagos, majd később a kazettás magnetofonok vették át a gyűjtés és archiválás területén a technikai se-

gédészkező szerepét. Mint kiderült, a mágneses szalagok legalább olyan sérülékenyek, mint a korábbi adathordozók, sőt az idő előrehaladtával fokozatosan megsemmisülnek, használhatatlanná válnak. Így került előtérbe a tudományos szempontból kiemelt értéket képviselő gyűjtemények digitalizálása, átjatszása biztonságosabb adathordozókra. Az ELTE és az MTA Nyelvtudományi Intézetének közös pályázatával sikerült megmenteni az enyészettől A magyar nyelvjárások atlasza ellenőrző gyűjtései során készült magnetofonfelvételeket. Ezekből a népnyelvi riportokból sok bekerült a HAJDÚ–KÁZMÉR-féle 1974-es Magyar nyelvjárás olvasókönyvbe, amelynek tartalma — részlegesen — Magyar Nyelvjárás Hangoskönyv (Hangoskönyv) címmel multimédiás CD-sorozatként férhető hozzá a kutatás és az oktatás számára (a sorozat 2005-ben indult). A hangfelvételek és a fonetikus lejegyzett szövegek „szinkronizálva” vannak, azaz rövid szakaszokra tagolva egyidejűleg hallgathatók és olvashatók számítógép segítségével (további információkra és a hasznosítás lehetőségeire lásd VARGHA 2007). Multimédiás CD-n jelentek meg 2002-ben a Magyar dialektológia című kézikönyv (KISS J. szerk. 2001) nyelvjárás szövegmutatványai is (Magyar Nyelvjárás Hangfelvételtár, vö. Hangfelvételtár), amelyek a szinkronizált szövegeken kívül térképeket és egyéb segédleteket is tartalmaznak. Ezeknek a forrásmunkáknak a kiadását, interneten való multimédiás közzétételét folytatni kellene, megfelelő támogatással ösztönözve. Elsősorban olyan, dialektológus szakemberek által elkészített szöveggyűjteményekre gondolok, mint KÁLNÁSI ÁRPÁD két könyve: Népi beszélgetések Szatmárból (1995), Cívis beszélgetések Debrecenből (1999), illetve a GUTTMANN MIKLÓS és MOLNÁR ZOLTÁN szerkesztette Népi beszélgetések Vas megyéből (2006) és a H. TÓTH TIBOR szerkesztette Nyelvjárás szövegek Veszprém megyéből (2010). A szakszerű gyűjtés és lejegyzés, valamint az alkalmazott technika korszerűsége kedvező feltételeket nyújt a multimédiás megjelenítésre.

Természetesen a különböző egyetemeken, főiskolákon, kutatóhelyeken felgyűlemlített, magnetofonnal és diktafonnal rögzített élőnyelvi gyűjtéseket is folyamatosan archiválni kell, és belőlük minél többet minél gazdagabb formában nyilvánosságra kell hozni. Ha a fonetikus lejegyzés és a szinkronizálás a Vékás Domokos által kifejlesztett Bihalbocs számítógépes programmal készül (www.bihalbocs.hu), akkor az így adatbázisba kerülő szövegek sokoldalú feldolgozásra válnak alkalmassá (például fonetikai elemzésre, statisztikai, nyelvföldrajzi vizsgálatokra stb.). A különböző publikációkban nyomtatásban megjelent, fonetikus lejegyzett nyelvjárás adatok is integrálhatók ebben a rendszerben, de különböző eljárásokkal kódolni kell őket. (Az ELTE-n folyó dialektológiai, geolingvisztikai kutatásokról tájékoztatnak még a következő honlapok: <http://geolingua.elte.hu>, <http://umnya.elte.hu>.)

3. Tájszótárak informatizálása és integrálása

KISS JENŐ vetette fel egyik tanulmányában (2008), hogy a nyomtatásban megjelent tájszótárainkat egy közös adatbázisban kellene egyesíteni, így létrehozva

egy nagyszabású, modern forrásmunkát, amely nyitott lenne a még készülóban levő új regionális szótárak, szógyűjtemények előtt, illetve a kéziratos formában archivált jó minőségű gyűjtések előtt is. Okulva a grandiózus, de sok viszontagság közepette elkészült Új magyar tájszótár (ÚMTsz.) kálváriájából, megjósolható, hogy egy egész magyar nyelvterületet átfogó lexikográfiai alkotás valószínűleg már csak ilyen formában állítható elő. Elkészültében azonban csak akkor reménykedhetünk, ha a tudománypolitika elismeri az ilyen típusú vállalkozásoknak a nemzeti jelentőségét és tiszteletes támogatásban is fogja részesíteni. Az adatbázis-építés ugyanis nagyon sok munkát, figyelmet kíván, és adatrögzítés nélkül a legcsodálatosabban megkonstruált programok is csak üres játékszerek maradnak. Itt emlékezem meg egy speciális lexikográfiai műről, a Székely nyelvföldrajzi szótárról (GÁLFFY–MÁRTON 1987), amely a kéziratban maradt székely nyelvatlász egy részét jeleníti meg, de nem térképek, hanem szócikkek formájában. Ennek az anyagát az ELTE Geolingvisztikai műhelyének munkatársai, önkéntesei már beépítették a Bihalbocs program által működtetett nyelvföldrajzi adatbázisba, azaz szócikkei önállóan és más atlaszokkal integrálva is térképezhetők.

4. Nyelvjárási atlaszok informatizálása és integrálása

Nyelvjárási atlaszok a 21. században már nemcsak papíron, hanem képernyőn is megjeleníthetik a dialektális sajátságok térbeli megoszlását. Sőt a korábban tipikus adatbeíró módszer mellett változatos grafikai eljárásokat (például színeket, geometrikus szimbólumokat) is alkalmazhatnak. A legnagyobb nyereség azonban mégsem ez, hiszen kellő pénz és megfelelő nyomdatechnika birtokában már a 20. század folyamán is készültek — igaz, főleg Nyugat-Európában — igen reprezentatív térképek, atlaszok. A nagy újdonság az, hogy a térképeket egy erre kialakított térinformatikai és adatbázis-kezelő szoftver generálja, akár adatok százazreit felhasználva. A kutatópontokon például kördiagramok is megjelenhetnek, amelyek ábrázolhatják a jelenségek helyi arányait a rendszer egészéhez viszonyítva. A feltétel természetesen az adatok előzetes bevitele, kódolása. A kódolás első szintje maga a fonetikus átírás, amely nem engedi elveszni az eredeti gyűjtés, illetve közlés egyetlen hangszínvariánsát sem. Ugyanakkor a Bihalbocsban működtethető az a funkció is, amely eltünteti a fonetikai finomságokat jelző mellékjeleket, így egy elnagyoltabb, de alkalmanként mégis plasztikusabb összkép megrajzolását téve lehetővé. A kódolás következő szintje a szavak fonológiai, morfológiai vagy lexikális markerekkel való ellátása. Az alaki változatosság tükröztetésének részletessége a felhasználón is múlik, így ugyanazon anyagból különböző jellegű és finomságú térképek készíthetők, illetőleg ugyanazon probléma szűkebb vagy bővebb mintán tanulmányozható.

A papíratlaszok digitalizálását az 1990-es években a Nyelvtudományi Intézetben BALOGH LAJOS és KISS GÁBOR indította el kísérleti jelleggel, amikor elkezdtek adatbázisba írni A magyar nyelvjárások atlasza (MNYA.) térképein szereplő szavakat. A vállalkozás egy idő után megrekedt, de a rögzített anyagot egy új dia-

lektológiai szoftver, a már említett, VÉKÁS DOMOKOS által kifejlesztett Bihalbocs program adaptálta, majd a digitalizálást be is fejezte (vö. BALOGH–KISS G. 1992, KISS J. 2001, VÉKÁS 2007). A következő nagy atlasz, amely jelentős részben már bekerült ebbe a rendszerbe, az 1995 és 2010 között 11 kötetben kiadott sorozat, A romániai magyar nyelvjárások atlasza (RMNyA.). A két nagyszabású atlasz hasonló gyűjtési és közzétételi elvein, valamint közös címszóanyagán keresztül kiválóan egyesíthető dialektológiai adatbázisban és prezentációs rendszerben, amelynek kartográfiai komponensére támaszkodva új nemzeti nyelvatlasz is alkotható. Ennek a vállalkozásnak a tudománypolitikai támogatása kiemelt nemzeti jelentőségénél fogva elengedhetetlen lenne, akárcsak a számos regionális nyelvatlasz, tájszótár digitalizálása, közös adatbázisban való rögzítése.

Egy egyesített nemzeti nyelvföldrajzi adatbázis megteremtése folyamatban van az ELTE geolingvisztikai munkaközösségében. A romániai nyelvterület magyar nyelvatlaszainak egyesítésével és az ebből indítható kutatások előkészítésével egy megvédett doktori disszertáció is foglalkozik (HEGEDŰS 2009), illetve a többi atlasz hasonló jellegű felmérésével egy másik készülőben levő doktori dolgozat (SZABÓ PANNA munkájaként). A digitális atlaszok előnyéről a papíratlaszokkal szemben lásd BODÓ–VARGHA 2008.

A legnagyobb szabású nyelvatlasz azonban, amely digitális feldolgozásra vár, nem egy már kiadott papíratlasz, hanem egy ELTE–MTA kutatócsoport által véghezvitt projekt, amely követéses vizsgálat keretében zömmel a magyar nagyatlasz által megcélzott nyelvjárási jelenségeket gyűjtötte újra mintegy 200 Kárpát-medencei településen és Moldvában. A kutatópontonként átlagosan 10 adatközlőt megszólaltató felmérés, amely újdonságként riportokat és szociolingvisztikai kérdéseket is tartalmaz, kellő támogatás hiányában csak az idős és a középgenerációt tudta felmérni, de így is több mint kétezer adatközlő anyagával várja az adatbázisba kerülés lehetőségét. Ezt a munkafázist OTKA-pályázatok keretében kívántuk végrehajtani, de a Kiss Jenő akadémikus által vezetett kutatócsoport pályázatát — a legnagyobb megdöbbenésünkre — két alkalommal is elutasította az OTKA nyelvészeti zsűrije. (Az indoklások hihetetlenek, mondvacsináltak és szakmailag megkérdőjelezhetők.) Ez a tény és néhány más aktuális körülmény komolyan el kell, hogy gondolkoztassa a magyar nyelvtudomány döntéshozóit.¹

¹ Hadd idézzem fel még a közelmúlt egyik elszomorító eseményét. A 11 kötetből 10-et már megjelentetett Romániai magyar nyelvjárások atlasza munkacsoportját öt évvel ezelőtt az OTKA ki akarta rekeszteni a pályázók köréből, jöllehet a 10 lezárt pályázata kivétel nélkül „Kiválóan megfelelt” minősítést kapott. Ugyanez a sors várt a Szabó T. Attila történeti helynévgyűjtését 10 kötetben megjelentető Hajdú Mihály-munkacsoportra is. A probléma hivatalosan az volt, hogy a pályázat kezelője a Magyar Nyelvtudományi Társaság, amelyet formálisan alkalmatlannak minősítettek ilyen típusú feladatok ellátására, pályázatok befogadásra, jöllehet addig több neves akadémikus és professzor zárt itt kiváló eredménnyel különböző projekteket. Az évszázados múltra visszatekintő, forráskiadással is régóta foglalkozó, Magyar Örökség Díjjal kitüntetett társaságtól megvonták a pályázás jogát. Hiába írtunk szakmailag részletesen megindokolt és az Akadémia kolozsvári kültagjainak levelével megtámogatott beadványt, csak arra kaptunk engedélyt, hogy a folyó kutatást lezárjuk, és a két könyvsorozat utolsó kötetét kiadjuk.

5. Multimédiás és multifunkciós prezentációk és programok

Előadásom következő pontjában néhány szívderítőbb kimenetelű vállalkozásra szeretném felhívni a figyelmet. Elsőként a Nyíregyházi Főiskola P. Lakatos Ilona és Károlyi Margit vezette élőnyelvi műhelyének hármas — magyar/román/ukrán — határ menti vizsgálataira, amelyek meggyőzően bizonyítják a magyar szociodialektológia és nyelvföldrajz életképességét, korszerűségét. Többdimenziós kérdőíves kutatásaikat olyan gazdag információtartalmú térképeken adják közre, amelyek képesek szociolingvisztikai jelenségeket változatos kartográfiai eszközökkel tükröztetni. A munkatársak természetesen nem állnak meg az adatközlésnél, ábrázolásnál, hanem tanulmányokban és konferencia-előadásokon elemzik gyűjtéseiket. Eddigi eredményeiket a közelmúltban önálló kötetben és színes jelenségtérképeket tartalmazó CD-mellékleten is bemutatták (P. LAKATOS szerk. 2012, további szakirodalommal).

Az ELTE geolingvisztikai kutatócsoportjából ezúttal néhány fiatal, tehetséges és ambiciózus kolléga munkásságára szeretném a figyelmet felhívni. VARGHA FRUZSINA SÁRA folytatva VÉKÁS DOMOKOS szoftverfejlesztő munkásságát, a számítógépes dialektológia egyre több alkalmazását mutatja be előadásaiban és tanulmányaiban. Ezek többek között a dialektometria, nyelvjárás-tipológia, nyelvstatisztika, fonetika területét érintik, sőt a történeti helynévkutatást is segítik (lásd pl. VARGHA 2007, 2008, 2011, 2013a, 2013b). Szabó T. Attila történeti helynévgyűjtését — adatbázisba rendezését követően — BÁRTH M. JÁNOS elemzi sokoldalúan az Olló nevű szoftver segítségével (2011), különös hangsúlyt fektetve a névföldrajzra (a program kifejlesztője VARGHA FRUZSINA SÁRA). A fiatalok sokoldalú támogatását magam is igénybe vettem nyelvföldrajzi kutatásaim során (lásd pl. JUHÁSZ 2013).

Az adatbázisok és számítógépes dialektológiai szoftverek alkalmazását több konferencia élőnyelvi szekciója, műhelye is tárgyául választotta, pl. Nyelvjárás-kutatás a Kárpát-medencében: integrálható adattárak építése és elemzése (SZOTÁK–VARGHA szerk. 2013: 151–204, itt lásd CS. NAGY 2013, HOCHBAUER 2013, N. CSÁSZI 2013, VARGHA 2013a), Nyelvi változók, nyelvhasználat, térbeliség (KONTRA–NÉMETH–SINKOVICS szerk. 2013: 399–474, itt lásd GÁL 2013, IGLAI 2013, KOCSIS 2013, MENYHÁRT–PRESINSZKY 2013, VARGHA 2013b).

Példamutató még az a néprajztudományi vállalkozás is, amelyet BORSOS BALÁZS neve fémjelez. Nagyszabású, kétkötetes monográfiájában (2011) a Magyar néprajzi atlasz számítógépes feldolgozását végezte el, és a magyar népi kultúra területi tagolódását — a táji terminológiát is szem előtt tartva — objektív kritériumok segítségével vázolta föl.

6. Záró gondolatok

A 14. Élőnyelvi Konferencián tartott plenáris előadásomban (JUHÁSZ 2007) szép jövőt jósoltam a számítógépes dialektológiának. Előadásom fő üzenetét ma is fenntartom, de nem vagyok felhőtlenül optimista. Bár nem kell lépten-nyomon

bizonygatni a hiteles, jól kezelhető, statisztikailag is elemezhető adatok fontosságát a nyelvészeti vizsgálatokban, hiszen egyre többen belátják — még az elméleti nyelvészet művelői is — a korszerű adatbázis-építés alapkutatásokhoz való tartozását. A kulcskérdés mégis az, hogy az ilyen korszerű adatmentő, adatfeldolgozó, elemző kutatások részesülnek-e megfelelő támogatásban, lesznek-e olyan pályázati zsűriek, szakmai döntéshozók, akik kellően tájékozottak a szóban forgó területen, szakmai elfogultságtól mentesek, és felismerik ezeknek az erőfeszítéseknek a nyelvtudományon is túlmutató nemzeti és nemzetközi jelentőségét. Erre a kérdésre ma nem adható egyértelmű válasz.

Irodalom

- BALOGH LAJOS–KISS GÁBOR 1992. A magyar nyelvjárások atlaszának számítógépes feldolgozása. In: KONTRA MIKLÓS szerk., *Társadalmi és területi változatok a magyar nyelvben*. Budapest, A Magyar Tudományos Akadémia Nyelvtudományi Intézete. 5–17.
- BÁRTH M. JÁNOS 2011. Szabó T. Attila erdélyi történeti helynévgyűjtésének informatizálási munkálatairól. In: BÁRTH M. JÁNOS–VARGHA FRUZZSINA SÁRA szerk., *Hangok — helyek. Tanulmányok dialektológiai adattárak és helynévtárak számítógépes feldolgozásáról*. Budapest, ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet. 11–32.
- BODÓ CSANÁD–VARGHA FRUZZSINA SÁRA 2008. Régi nyelvatlaszok — új módszerek. Nyelvtechnológiai eljárások a nyelvföldrajzban. *Magyar Nyelv* 104: 335–351.
- BORSOS BALÁZS 2011. *A magyar népi kultúra regionális struktúrája. A Magyar Néprajzi Atlasz számítógépes feldolgozása fényében 1–2*. Budapest, MTA Néprajzi Kutatóintézete.
- N. CSÁSZI ILDIKÓ 2013. Földrajzi köznevek térképes megközelítése a BB_Borostyán segítségével. In: SZOTÁK SZILVIA–VARGHA FRUZZSINA SÁRA szerk., *Változó nyelv, nyelvváltozatok, területiség. A VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus szekcióelőadásai. Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27*. Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó–Bolyai Társaság. 172–193.
- GÁL NOÉMI 2013. Az *l* kiesése mint nyelvi változó a Vöő István-féle hangoskönyvben. In: KONTRA MIKLÓS–NÉMETH MIKLÓS–SINKOVICS BALÁZS szerk., *Elmélet és empiria a szociolingvisztikában. Válogatás a 17. Élőnyelvi Konferencia — Szeged, 2012. augusztus 30.–szeptember 1. — előadásaiból*. Budapest, Gondolat Kiadó. 402–416.
- GÁLFFY MÓZES–MÁRTON GYULA 1987. *Székely nyelvföldrajzi szótár*. Budapest, Akadémiai Kiadó.
- GÓSY MÁRIA–HORVÁTH VIKTÓRIA–NIKLÉCZY PÉTER 2011. A Hegedüs-archívum mint korszerű adatbázis. In: BÁRTH M. JÁNOS–VARGHA FRUZZSINA SÁRA szerk., *Hangok — helyek. Tanulmányok dialektológiai adattárak és helynévtárak számítógépes feldolgozásáról*. Budapest, ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet. 95–113.
- GUTTMANN MIKLÓS–MOLNÁR ZOLTÁN szerk. 2006. *Népi beszélgetések Vas megyéből*. Szombathely, Berzsenyi Dániel Főiskola.
- HAJDÚ MIHÁLY–KÁZMÉR MIKLÓS 1974. *Magyar nyelvjárás olvasókönyv*. Budapest, Tankönyvkiadó.
- Hangfelvételtár = FODOR KATALIN–JUHÁSZ DEZSŐ szerk., *Magyar Nyelvjárás Hangfelvételtár. Szövegek a magyar nyelvterületről — nyelvjárás régiók szerint*. Multimédiás

- CD-ROM. Budapest, ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézete multimédia-műhelye, 2002.
- Hangoskönyv = *Magyar Nyelvjárási Hangoskönyv 1–9*. HTML-formátumú multimédiás CD-ROM sorozat. Budapest, Eötvös Loránd Tudományegyetem Magyar Nyelvtörténeti, Szociolingvisztikai, Dialektológiai Tanszéke, 2005–2009.
- HEGEDŰS ANDREA 2009. *Nyelvföldrajzi vizsgálatok a romániai magyar nyelvterületen az egyesített atlaszok felhasználásával*. Doktori értekezés. (Kézirat.) Budapest, ELTE Nyelvtudományi Doktori Iskola.
- HOCHBAUER MÁRIA 2013. A Szamosháti nyelvatlasz informatizálásának munkálatai. In: SZOTÁK SZILVIA–VARGHA FRUZZINA SÁRA szerk., *Változó nyelv, nyelvváltozatok, területiség. A VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus szekcióelőadásai. Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.* Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó–Bolyai Társaság. 164–171.
- HORVÁTH VIKTÓRIA 2007. A Hegedűs-archívum (1942–1962) feldolgozásának alapelvei. In: ZELLIGER ERZSÉBET szerk., *Nyelv, területiség, társadalom. A 14. Élőnyelvi Konferencia (Bük, 2006. október 9–11.) előadásai*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 228. Budapest. 270–276.
- IGLAI EDIT 2013. A nyelvi mentalitás és a határmentiség szerepe a területi nyelvváltozatok változásában. In: KONTRA MIKLÓS–NÉMETH MIKLÓS–SINKOVICS BALÁZS szerk., *Elmélet és empiria a szociolingvisztikában. Válogatás a 17. Élőnyelvi Konferencia — Szeged, 2012. augusztus 30.–szeptember 1. — előadásaiból*. Budapest, Gondolat Kiadó. 417–431.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2007. Merre tovább, magyar nyelvföldrajz? In: ZELLIGER ERZSÉBET szerk., *Nyelv, területiség, társadalom. A 14. Élőnyelvi Konferencia (Bük, 2006. október 9–11.) előadásai*. A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 228. Budapest. 33–43.
- JUHÁSZ DEZSŐ 2013. Interregionális nyelvjárástörténet. Problémavázlat. In: FORGÁCS TAMÁS–NÉMETH MIKLÓS–SINKOVICS BALÁZS szerk., *A nyelvtörténeti kutatások újabb eredményei 7.* Szeged, Szegedi Tudományegyetem Magyar Nyelvészeti Tanszék. 85–97.
- KÁLNÁSI ÁRPÁD 1995. *Népi beszélgetések Szatmárból*. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 63. Debrecen.
- KÁLNÁSI ÁRPÁD 1999. *Cívis beszélgetések Debrecenből*. A Debreceni Kossuth Lajos Tudományegyetem Magyar Nyelvtudományi Intézetének Kiadványai 74. Debrecen.
- KISS JENŐ 2001. A számítógépes dialektológia. In: KISS JENŐ szerk., *Magyar dialektológia*. Budapest, Osiris Kiadó. 141–144.
- KISS JENŐ szerk. 2001. *Magyar dialektológia*. Budapest, Osiris Kiadó.
- KISS JENŐ 2008. Az első tájszóközlésektől az egyesített digitális tájszótárig. *Magyar Nyelvőr* 132: 27–36.
- KOCSIS ZSUZSANNA 2013. Nyelvjárási *ë* hangok vizsgálata, különös tekintettel a labializáció mértékére. In: KONTRA MIKLÓS–NÉMETH MIKLÓS–SINKOVICS BALÁZS szerk., *Elmélet és empiria a szociolingvisztikában. Válogatás a 17. Élőnyelvi Konferencia — Szeged, 2012. augusztus 30.–szeptember 1. — előadásaiból*. Budapest, Gondolat Kiadó. 432–443.
- KONTRA MIKLÓS–NÉMETH MIKLÓS–SINKOVICS BALÁZS szerk. 2013. *Elmélet és empiria a szociolingvisztikában. Válogatás a 17. Élőnyelvi Konferencia — Szeged, 2012. augusztus 30.–szeptember 1. — előadásaiból*. Budapest, Gondolat Kiadó.
- P. LAKATOS ILONA szerk. 2012. *Változó nyelvhasználat a hármashatár mentén. Többdimenziós nyelvföldrajzi térképlapok tanúságai*. Budapest, Tinta Könyvkiadó.

- MENYHÁRT JÓZSEF–PRESINSZKY KÁROLY 2013. A szórványos ő-zés vizsgálata a Csallóközben generációk és iskolázottság szerint. In: KONTRA MIKLÓS–NÉMETH MIKLÓS–SINKOVICS BALÁZS szerk., *Elmélet és empiria a szociolingvisztikában. Válogatás a 17. Élőnyelvi Konferencia — Szeged, 2012. augusztus 30.–szeptember 1. — előadásaiból.* Budapest, Gondolat Kiadó. 444–458.
- MNyA. = DEME LÁSZLÓ–IMRE SAMU szerk. 1968–1977. *A magyar nyelvjárások atlasza 1–6.* Budapest, Akadémiai Kiadó.
- CS. NAGY LAJOS 2013. Jelentésföldrajzi vizsgálatok informatizált nyelvatlások korpuszaiban. In: SZOTÁK SZILVIA–VARGHA FRUZZSINA SÁRA szerk., *Változó nyelv, nyelvváltozatok, területiség. A VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus szekcióelőadásai. Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.* Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó–Bolyai Társaság. 153–163.
- RMNyA. = MURÁDIN LÁSZLÓ gyűjt.–JUHÁSZ DEZSŐ szerk. 1995–2010. *A romániai magyar nyelvjárások atlasza 1–11.* Budapest, Magyar Nyelvtudományi Társaság.
- SZOTÁK SZILVIA–VARGHA FRUZZSINA SÁRA szerk. 2013. *Változó nyelv, nyelvváltozatok, területiség. A VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus szekcióelőadásai. Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.* Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó–Bolyai Társaság.
- H. TÓTH TIBOR szerk. 2010. *Nyelvjárási szövegek Veszprém megyéből.* Veszprém, Pannon Egyetem Magyar Nyelvtudományi Tanszék.
- ÚMTSZ. = B. LŐRINCZY ÉVA főszerk., *Új magyar tájszótár 1–5.* Budapest, Akadémiai Kiadó, 1979–2010.
- VARGHA FRUZZSINA SÁRA 2007. A magyar nyelvjárás hangoskönyv és elemzési lehetőségei. In: ZELLIGER ERZSÉBET szerk., *Nyelv, területiség, társadalom. A 14. Élőnyelvi Konferencia (Bük, 2006. október 9–11.) előadásai.* A Magyar Nyelvtudományi Társaság Kiadványai 228. Budapest. 429–443.
- VARGHA FRUZZSINA SÁRA 2008. Nyelvjárás és helynévtörténeti anyagok számítógépes feldolgozása. In: FRANTIŠEK ALABÁN szerk., *Kontextus — Filológia — Kultúra 2.* Banská Bystrica, Univerzita Mateja Bela, Fakulta humanitných vied. Katedra hungaristiky. 75–82.
- VARGHA FRUZZSINA SÁRA 2011. Beszélő térképlapok A magyar nyelvjárások atlaszából. In: BÁRTH M. JÁNOS–VARGHA FRUZZSINA SÁRA szerk., *Hangok — helyek. Tanulmányok dialektológiai adattárak és helynévtárak számítógépes feldolgozásáról.* Budapest, ELTE Magyar Nyelvtudományi és Finnugor Intézet. 151–169.
- VARGHA FRUZZSINA SÁRA 2013a. A hangzó adat szerepe a magyar dialektológiában. In: SZOTÁK SZILVIA–VARGHA FRUZZSINA SÁRA szerk., *Változó nyelv, nyelvváltozatok, területiség. A VII. Nemzetközi Hungarológiai Kongresszus szekcióelőadásai. Kolozsvár, 2011. augusztus 22–27.* Kolozsvár, Egyetemi Műhely Kiadó–Bolyai Társaság. 194–204.
- VARGHA FRUZZSINA SÁRA 2013b. Az adatok kor és nem szerinti megoszlása A magyar nyelvjárások atlasza ellenőrző gyűjtéseiben. In: KONTRA MIKLÓS–NÉMETH MIKLÓS–SINKOVICS BALÁZS szerk., *Elmélet és empiria a szociolingvisztikában. Válogatás a 17. Élőnyelvi Konferencia — Szeged, 2012. augusztus 30.–szeptember 1. — előadásaiból.* Budapest, Gondolat Kiadó. 459–474.
- VÉKÁS DOMOKOS 2007. Számítógépes dialektológia. In: GUTTMANN MIKLÓS–MOLNÁR ZOLTÁN szerk., *V. Dialektológiai Szimpozion. Szombathely, 2007. augusztus 22–24.* A Berzsényi Dániel Tanárképző Főiskola Magyar Nyelvészeti Tanszékének Kiadványai 8. Szombathely. 289–293.